

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי בר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תש"ע

פרשת מטות

א. מלאכת מחשבת

פרק לא' פסוק יג':
אנשי הצבא בזו איש לו: מלשון המבזבז אל יבזבו יותר מחומש והגיד טגס אנשי
הצבא הרימו-חרומה לה' וכל אחר מהם לקח מן הבא
לידו מנחה לה' בינו לבין עלמו מתן בסתר ולא בפרסום ובגלוי: דבר אחר כי אמנם
ראו שרי האלפים ושרי המאות שהמון העם בזו איש לו ויעט העם אל השלל ואיש
אחרי בלעו הטו בסתר וא"ל לדעת כמות הבזה והמלקוח בכסף ובוזהב וחששו שלא
יביאו אל ה' קרבן עליהם כראוי, לכן הקדימו והביאו המה כלי זהב אלערה ולמיד
כל כלי מעשה אשר בידם כדי שיכפר על מה שהסתירו העם. זהו שנתן הטעם
ואחר אנשי הצבא בזו איש לו כלומר לכן הנשיאים הביאו לא חלק ממה שבזו
אלא הכל כדי שיכפר על שלל העם הואיל ואנשי הצבא בזו איש לו בסתר ואפשר
לא יביאו המעשר אל בית האוצר כראוי להם. הלכך משה לקח הזהב מאתם וביאו
אופו אל אהל מועד זכרון לבני ישראל שיעשו גם המה המוטל עליהם בתחם המחוייב
להם לבדק הבית:

אלו

1. איך הוא מפרש: "בלעו" ולא?
2. מנין לו שהכל היה: "מתן בסתר"?
3. בפירושו השני - דבר אחר - הוא מביא דעה מנוכדת לראשונה, התוכל להסביר?
4. מה ולא מה צעו הנשיאים?
5. מה צעה משה ומה היתה מטרתו בקב?

ב. העמק דבר

(יג) ויתר אף ה' וגו'. עוד הפעם
ויתר וגו' - דבאמת היו שתי גזרות במעשה מרגלים.
הא' שימותו אותם הדור. וזה ה' בשבועה חי אני
נחם ה' אם לא כאשר דברתם וגו' ובאותה שבועה
היה המאמר ועפכם אשר אמרתם לבני יהיה והבאתי
אותם וגו' - וא"ל לשנות עוד - אבל ה' עוד גזרה
ובניכם יהיו רועים במדבר הרבועים שנה וגו' - וזה
אשר שיתנה להחריך עוד זמן - ולא חש משה
שישתנה ח"ו אלא מפני חרון אף השני וינעם במדבר
הרבועים שנה - ואולי ח"ו יספ עוד להניחו במדבר
עד אשר יאשמו ויקבלו ברצון השגחתו ית"ש עליהם:

פרק לב' פסוק י':

אלו

1. מה הקושי האפשרי שפרשנו מנסה להשיב צליו?
2. מה בדיוק היו שתי הגזרות?
3. מה ניתן לשינוי ומה לא ניתן לשינוי?
4. ממה משה לא חש ומה רצה שיתקבל?

ג. הכתב והקבלה.

פרק לב' פסוקים כא', כד', כו':

מטות (כא) כל חלוץ.

אמרו ואמחנו נחלץ שצמשתמעותו אמחנו כלנו כל אנשי השני שצטטים, ומשה לא אמר רק כל סלח כלומר המסויימים המזויינים, אצל הכשערים ישארו פה לשמירת הטף והמקנה, ח"ש יושע (כ) י"ד ואחס תעצרו כל גזורי המיל, כלומר ושאינם גזורי מיל, אף שהם צעלי כח וגזורה, אם אינם גזורי מיל מסויימים ישארו (רמ"א): (כד) והיוצא מפיכם תעשו. מוסב על מה שאמר עד התחלה, שהמכוון צו להתעכב גם עד אחר שצט שנים שמילקו (ערש"י ורמ"א), ומן הכוח לכס למלכות דצרי פיסס צזה. ומ"מ משה לא אמר רק ונכצשה, כי לא רלה להטיל בתורת תנאי שאם יתצטל התנאי יצוטל המעשה כ"א צמה שהיא לתועלת שאר השצטטים, דהיינו עד אחר הכיצות שילכו צראשי הגייסות כי גזורים היו, אצל אחר שכיצשו תו ליכא שום תועלת לשאר השצטטים צמה שיתעכבו שם, ופן יארע להם איזה הכרח לצלי יוכלו להתעכב, ולא רלה משה שצזה יאנד חזקתו, לכן לא התנה כ"א על הכצוה, אמנם הזכיר להם היולא מפיכם תעשו, כי צתורת נדד התחייצתם להשאר עד התחלה והם נשארו עד אחר שמילקו. (כד"ס): (כו) יהיו שם בערי הגלעד. תחלה אמרו נצנה לנאקנו פה, שהיא סמוך צמעצר הירדן, כדי שאם יקרה להם תלחמה יקל לאנשי השצט לצא להושיעם, כי מתחלה היה כוונתם שכולם יעצרו חלולים, אמנם עתה כשאמר להם משה, כל חלוץ, שלא ילכו כ"א גזורי המיל, וכשערים ישארו עם הטף והמקנה אין נדד לצנות פה ערים וגדרות סמוך לירדן, כי אם יהיו צערי הגלעד צלותם שהם צנויות מאשר כצטו, אף שהן רחוקות מעצר הירדן, כי לא נלטרך להיות קרוצ חליהם להושיעם אם יקדם תלחמה, כי רצים מאמנו ישארו אחס, לכן תחלה אמרו פה וכאן שם, תחלה נצנה וכאן יהיו, לכן צתחלה לא אמרו צערי הגלעד, כי כוונתם היה לצנות ערים מחדש (רמ"א).

אלף

1. מהו הספר הפסוק כא' וצ"ל סמך מה הוא אלף זאת?
2. מהו חידושו בקואו לבאר ולפרט בפסוק כד'?
3. באה משה חייב אותם ומה הם התחייבו מצד לבק?
4. לפסוק מה ביקש מהם כאן ומה היה במציאות?
5. בפסוק כו' מסביר פרשנו את השניו במקום המשפחות וסיבת הצנין, התואל להסביר?
6. למה היה כדאי להם להרחיק את המשפחות בכל זאת לצפון הרחוק?

* * *

ד. תוספת ברכה.
פרק לב' פסוק כב':

זהויתם נקיים מה' ומישראל (ל"ב כ"ב)
הנה כונת לשון זה שלא ימשכו עליהם חשד כי לא באמונה הם עושים עניניהם. ומתבאר מזה, כי ענין החשד בכלל הוא חששא דאורייתא, כלומר, שהתורה העידה כי אפשר לחשוד וכי באיזה אופן שהוא יש יסוד לחשוד, ועל דרך שאמרו האי לישנא בישא אעפ"י דלקבולי לא מבעי אבל למיחש מבעי (נדה ס' א'). וקרוב לומר, כי על יסוד זה אמרו בגמרא (מו"ק י"ח ב') אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו, ואם לא עשאו כולו עשה מקצתו ואם לא עשה מקצתו הרהר בלבו לעשותו וכו'.

וכן משמע בשבת (כ"ג א'), אמר רבי שמעון, בשביל ארבעה דברים (טעמים) אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו, ואחד מהם מפני החשד (שלא יאמרו עוברים ושבים, פלוני קצר את שדהו ולא הניח פאה, אבל אם הדין ליתן רק בסוף השדה יראה, כי באמצע הקצירה באמצע השדה עדיין לא הגיע זמן להניח פאה. ורש"י פירש בענין אחר, וכפי שפרשנו אנו כך מפורש בירושלמי פאה פרק ד' ה"ב) הרי שטעם זה (מפני החשד) מקורו מן התורה כמו שאמר, בשביל ארבעה דברים אמרה תורה.

וכן מתבאר בב"מ (קט"ו א') בענין חשד עבוט (פ' משפטים) דאלמנה בין עניה בין עשירה אין ממשכנין אותה, משום דמשכים ומעריב (המלוה) בביתה ליקח המשכון ולהשיבו בערב משיאה שם רע בשכנותיה, שיחשדה בקרבתה להמלוה, ומבואר שם דדין זה יסודו מן התורה, משום דדרשו טעמא דקרא.

מטות

ומכל זה קשה לי דברי התוס' בב"ק (ק"ח א' ד"ה ותרי כפילי), דהא דחשוד על השבועה (כלומר, חשוד לשבוע על שקר) אין משביעין אותו (בעת שמתחייב שבועה, רק מהפכין השבועה על צד שכנגדו) הוא רק חומרא דרבנן לחוש לחשוד, וכ"כ הבית יוסף לטור חו"מ ריש סימן צ"ב, ולפי שבארנו דכל ענין חשד הוא חששא מדאורייתא, לכן הדין נותן כי גם מדין תורה אין להשביע את החשוד, וביותר לפי הגמרא דמו"ק שהבאנו, כי אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו ואם לא עשה הרהר בלבו לעשותו וכו'. וצ"ע.

שאלות

1. כרשננו רוצה ללמוד מצנינו מהו כללי וצקרונו, מהו איך ולמה?
2. מתי יש מקום לחשוד?
3. האם כאן היה זה המקרה?
4. מה זה חשוד אם זה מדאורייתא או מדרבנן?
5. מה קשה לו בצנין החשוד בשבועת שקר?

והגה לצד פי ב' דברים אלו יש עליהם חיוב לקיים בשביל שפך התנה עליהם משה וכל תנאי שבממון קנים הגם שיהיה המתנה איש הדיוט, לזה נתחכמו בתחלת דבריהם ואמרו פי גם בלא חיוב התנאי עליהם לקנים כל דברי משה נביא ה' דכתיב (דברים י"ח ט"ו) אליו תשמעו, והוא מה שנתכוננו במאמר ראשון שאמרו עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה אותנו לעשות גם בלא טעם שהוא תנאי נתינת הארץ, ולזה אמר תבת לאמר פרוש במאמרך לבוד חובכה עלינו לעשות מצותך:

כה) ויאמר בני גד וגו' לאמר עבדיך יעשו וגו'. קשה א' אמרו לאמר למי יאמר משה, ב' מה חדוש בדבריהם עבדיך יעשו הלא כבר הם קדמו ואמרו מה שצוה אותם משה, ג' אחר שאמרו בדרך כלל עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה למה הצרכו לומר עוד טפנו וגו' יהיו שם וגו' ועבדיך יעברו, עוד למה כפלו לומר כאשר אדני דבר והלא כבר אמרו עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה, ד' למה שנה בפסוק ראשון אמר מצוה ובפסוק ב' אמר דבר:

ה. אור החיים.

פרק לב' פסוק כד':

אכן לפי מה שפרשתי בדברי משה שנתכונן לחדש להם שתהיה פוננת עברתם למלחמה כמשפט אהבה כמו שכתב רמב"ם בפרק ז' מהלכות מלכים, גם בענין פרט הקדמת הערים לטף לבנין גדרות צאן באומרים ז"ל (מדר"ר פאן) שהם חפכו הממון מטף ומשה הפך להם, לזה השיבו יחד פאיש אחד ויאמר בני גד והספימו למאמר משה בב' הפרטים שחדש להם משה, והתחילו מהסמוך שהוא ענין חבוב טפם מממוןם ואמרו טפנו וגו' וכל בהמתנו הרי שהקדימו טפם לבהמתם דבריה משה, ואחר כך אמרו גם כן הודאתם עשות בפרט הראשון שתהיה פוננתם במלחמה לפני ה', והוא אומרים ועבדיך יעברו כל חלוץ צבא לפני ה' כאשר אדני דבר ולא כמו שאמרו בתחלה גחלץ חשים לפני בני ישראל עד הביאנם וגו':

גם ירצה לשון עלוי ורוממות פי דבר זה אמרוהו בני גד ובני ראובן לצד מעלת מלך ונביא, ואחר כך פרוש הדברים ואמרו עבדיך יעשו כאשר אדני דבר פרוש גם מלבד חיוב הפא מחמת המצוה יש חובכה עלינו לעשות הגם שלא היה הדבר מצוה אלא דבור דבכרים העובדים בין אדם לחברו בעניני תנאי מקח וממכר זוכה ומזכה בעניני העולם, והכונה בזה שמקבלים גם כן עליהם הדבר דבכרים שמתחייב אדם לחברו בתנאי הממון שקימין פראי מצק:

שאלות

1. ארבע שאלות מקשה כרשננו בתחילת דבריו, התוכל לאמותן ולהסבירן?
2. איך כרשננו מסביר בשנינוי הלשון השונים את תשובתו לשאלותיו?
3. מה הט שני הדברים שבצבורת הט חייבים לבצע את האופטח?
4. מה אוסיפה הסכמתם לעשות כי מה היה הדובר אליהם?
5. כרשננו מפרש כי זו היתה ציסקה ציסקית-כלכלית אלא מה זה אומיא אותו?